

БӨЛІМ: БАЛАБАҚША

Мектеп жасына дейінгі балалардың танымдық және зерттеушілік әрекеті

ЖАРИЯЛАНДЫ
18.12.2024СІЛТЕМЕ
<https://bilimger.kz/173121/>**Шилеева Айгуль Осеровна****Лауазымы: Тәрбиеші 2 санат модератор тәрбиешісі****Астана қаласы****№93 «Айгөлек» балақашасы МКҚК****Кіріспе**

Мектеп жасына дейінгі балалардың танымдық және зерттеушілік әрекеті олардың жеке тұлғасын қалыптастырудағы маңызды кезеңді білдіреді. Бұл кезеңде балалар әлемді тану, қоршаған ортаны зерттеу, жаңа білімдер мен дағдыларды игеру үдерісін бастайды. Баланың танымдық белсенділігі мен қызығушылығы оның ойлау қабілетін, шығармашылық қабілеттерін, ғылыми пайымдаулар жасау дағдыларын дамытуға ықпал етеді. Осы мақалада мектеп жасына дейінгі балалардың танымдық әрекеттерінің маңыздылығы, оларды дамыту жолдары мен әдістері қарастырылады.

1. Танымдық әрекет ұғымы

Танымдық әрекет — адамның қоршаған дүниені түсіну мен қабылдау, сол арқылы өз білімін арттыру мақсатындағы әрекетінің түрі. Баланың танымдық әрекеті оның қызығушылықтары мен қабілеттеріне негізделеді. Әсіресе мектеп жасына дейінгі кезеңде танымдық әрекеттердің негізгі түрлері — көру, тыңдау, сезу, зерттеу, бақылау, сұрақ қою және тәжірибе жасау сияқты әрекеттер арқылы жүзеге асады. Осы әрекеттер арқылы бала жаңа білімдер алады, қоршаған орта туралы түсініктерін кеңейтеді.

2. Зерттеушілік әрекет пен оның ерекшеліктері

Зерттеушілік әрекет балалардың қоршаған әлемді өз бетінше зерттеп, жаңа ақпарат пен білім алуына мүмкіндік береді. Бұл әрекетте бала сыртқы дүниенің түрлі құбылыстарын бақылап, тәжірибелер жасап, нәтижелерін салыстырып, қорытынды

шығарады. Баланың зерттеушілік әрекеті көбінесе ойын түрінде жүзеге асады, бұл оның шығармашылық қабілеттерінің дамуына ықпал етеді. Мысалы, балалар жаратылыстану пәндерімен танысу барысында өсімдіктерді, жануарларды, табиғат құбылыстарын бақылап, олардың өзгерістерін зерттейді.

Зерттеушілік әрекет балаға білім алудан ғана емес, сонымен қатар оның белсенді және шығармашылық тұлға ретінде дамуына мүмкіндік береді. Мұндай әрекеттер баланың сыни ойлау, логикалық пайымдау, проблемаларды шешу дағдыларын дамытады.

3. Мектеп жасына дейінгі балалардың танымдық әрекетінің ерекшеліктері

Мектеп жасына дейінгі балалар үшін танымдық әрекет бірінші кезекте ойын түрінде өтеді. Ойын арқылы балалар әлеуметтік тәжірибелерді игереді, түрлі рөлдерді атқарады, жаңа дағдыларды меңгереді. Ойын — бала үшін әлемді тану құралы болып табылады. Бұл кезеңде балалардың өздеріне тән ерекшеліктері байқалады:

1. **Қызығушылықтың жоғары болуы.** Балалар әртүрлі нәрселерге қызығушылықпен қарайды. Олардың сұрақтары мен ойларын тыңдай отырып, өмірге деген қызығушылығының артқанын байқауға болады. Мұндай қызығушылық олардың танымдық әрекетінің қозғаушы күші болып табылады.
2. **Жеке тәжірибе жинақтау.** Балалар үшін нақты тәжірибе маңызды. Олар табиғат құбылыстарын, қоршаған ортаны өз бетінше зерттеу арқылы түсінеді. Мысалы, су мен топырақтың қасиеттерін байқап, әртүрлі заттарды бір-бірімен араластыру арқылы эксперимент жасайды.
3. **Бақылау және сұрақ қою.** Мектеп жасына дейінгі балалар табиғаттағы құбылыстарды бақылап, олар туралы сұрақтар қояды. Бұл сұрақтар олардың ой-өрісінің кеңеюіне және қоршаған орта туралы білімдерінің артуына ықпал етеді.

4. Танымдық және зерттеушілік әрекетті дамыту жолдары

Баланың танымдық әрекетін дамыту үшін педагогтар мен ата-аналар төмендегідей әдіс-тәсілдерді қолдана алады:

1. **Ойын әдісі.** Ойын арқылы баланың шығармашылық және танымдық қабілеттері артады. Ойынның әр түрі баланың зерттеушілік әрекетін қолдайды, мысалы, логикалық ойындар, құрылыс ойындары, рөлдік ойындар балалардың танымдық дамуына ықпал етеді.
2. **Табиғатпен танысу.** Балаларға табиғатты зерттеу, ағаштарды, гүлдерді, жәндіктерді бақылау арқылы қоршаған орта туралы білім береді. Табиғатқа қызығушылықты арттыру, оны қорғауға деген жауапкершілікті тәрбиелеу өте

маңызды.

3. **Эксперименттер мен тәжірибелер.** Балаларға қарапайым тәжірибелер мен эксперименттер жасауға мүмкіндік беру арқылы олардың ғылыми қызығушылығын дамытуға болады. Мысалы, су мен мұздың қату және еру процестерін бақылау, әртүрлі материалдардың қасиеттерін тексеру.
4. **Қолданбалы өнер мен шығармашылық.** Баланың ой-өрісін дамыту үшін қолданбалы өнер мен шығармашылық әрекеттерге ерекше көңіл бөлу қажет. Сурет салу, қолөнер жасау, түрлі құрылғыларды құрастыру балалардың ойлау қабілеттерін және қол моторикасын дамытады.

Қорытынды

Мектеп жасына дейінгі балалардың танымдық және зерттеушілік әрекеті олардың жан-жақты дамуына үлкен ықпал етеді. Бұл кезеңде бала өз қабілеттерін зерттеп, әлем туралы түсініктерін қалыптастырады. Танымдық әрекеттер мен зерттеушілік әрекет арқылы баланың ойлау қабілеті, шығармашылығы, әлеуметтік дағдылары дамиды. Баланың қызығушылығын қолдау, оған тәжірибелік тапсырмалар беру және зерттеу жұмысын ұйымдастыру — педагогтар мен ата-аналардың негізгі міндеті. Әрбір баланың жеке ерекшеліктері мен қызығушылықтарын ескере отырып, оқу мен тәрбие үдерісін ұйымдастыру оның танымдық дамуын жетілдіруге мүмкіндік береді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Темирова Л. Ж., Темирова Л. Ж. Мектеп жасына дейінгі баланың танымдық белсенділігін дамыту //образование в XXI веке. – 2022. – С. 99-105.
2. Әбілқасым А. М. Мектеп жасына дейінгі балалардың танымдық процестерін қарым-қатынас арқылы дамытудың психологиялық маңыздылығы
3. Капенова А. А., Калипанова К. Т. ӘОЖ 372 Ізденушілік әрекет барысындағы баланың танымдық белсенділігін дамыту
4. Интернет желісі

ҚМ АА Куәлік нөмірі: **KZ45VPY00102718** — ҚР Мәдениет және Ақпарат министрлігі

© 2026 **Bilimger.kz** Ақпараттық-танымдық білім порталы. Барлық мазмұн авторлық құқықпен қорғалған.